

وقتی از احترام به شخصیت انسان‌ها سخن می‌گوییم، یعنی:

۱. همه‌ی انسان‌ها به لحاظ انسان‌بودنشان دارای شأن و منزلت هستند؛

۲. این شأن و منزلت وابسته به سن، جنسیت، قوم، نژاد و سایر مسائل نیست. به عبارت دیگر، هر انسان باید به همان‌گونه که هست، مورد پذیرش قرار بگیرد.

احترام و پذیرش بدون قید و شرط، اولین و اساسی‌ترین مؤلفه در الگوی تعاملی با نوجوان است. اعتقاد به این اصل و عمل به آن، با ویژگی‌های شخصیتی و باورهای والدین و مربیان ارتباط مستقیم دارد. منشأ بسیاری از مشکلات ارتباطی در مرحله‌ی نوجوانی و سایر مراحل زندگی به همین نکته باز می‌گردد که افراد احساس می‌کنند، مورد احترام نیستند و یا احترام به آنان صمیمانه نیست.

تأثیرات دوسویه

ارتباط انسانی موضوعی دوسویه است. گاهی

مسائل نوجوانان - بخش هشتم و پایانی

تصویرگر: فریدالدین مَلائی

دانش‌آموز یا فرزند نوجوان نشان می‌دهد که از افکار و رفتارهای ما خوشش نمی‌آید. بزرگ‌سالان به‌طور معمول در این‌گونه موارد، به تحلیل‌های یکسویه روی می‌آورند و البته به نتایج یکطرفه هم می‌رسند.

روان‌شناسان تأثیر متقابل والدین و فرزندان بر یکدیگر را اصل دوسویه نامیده‌اند. با توجه به این اصل، در بررسی مسائل خانواده همان‌گونه که باید بر تأثیر رفتار والدین بر فرزندان تکیه کرد، تأثیر فرزندان بر والدین نیز اهمیت دارد [احدی و جمهری، ۱۳۷۸].

اگر والدین و مربیان با این تلقی مسائل نوجوانی را تحلیل کنند که آن‌ها مشکلی در افکار و رفتارهایشان ندارند و هر نوع کاستی و ایرادی متوجه نوجوان و گستاخی‌های او است، به‌طور حتم به نتایج چندان موثری نخواهند رسید. حتی در بدترین شرایط و دشوارترین مسائل، باید اصل دوسویه فراموش نشود. از یاد نبریم، به همان شیوه‌ای که ما با تحلیل‌هایمان، نوجوان را متهم می‌کنیم، او نیز ممکن است با همین شیوه تحلیل‌هایی کند که به نفع خودش است.

تغییرات دوسویه

هم‌زمان با تغییرات رشدی نوجوانی و تأثیرات آن،

اگر بخواهیم مجموعه‌ی ویژگی‌های رشدی و مسائل نوجوانی را تبیین و تحلیل کنیم، می‌توان استنباط کرد، آن‌چه که بیشتر از تغییرات سنی، نوجوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نحوه‌ی ارتباط و تعامل اطرافیان با او است. به این ترتیب، در هر جامعه کیفیت تعامل با نوجوان، نقش تعیین‌کننده‌ای در مسائل نوجوانی دارد. والدین، مربیان و همه‌ی کسانی که به نوعی با نوجوانان سروکار دارند، باید الگوی مناسبی برای تعامل با نوجوان بیابند. بدیهی است که یافتن چنین الگویی، مستلزم بهره‌مندی از دانش تربیتی، روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی است.

در جامعه‌ی ما، در تعامل با نوجوان، آگاهی‌های فرهنگی بسیار مهم هستند. بر این اساس، در الگوی تعاملی مناسب و مؤثر با نوجوان باید مواردی مدنظر قرار گیرند و در رفتارها و نگرش‌های والدین و مربیان اعمال شوند.

احترام و پذیرش

نگرش مثبت به یک موضوع، همیشه دلیل قاطعی برای عمل کردن نیست. همین‌الان که از احترام سخن می‌گوییم، شاید همه با اصل موضوع به‌طور کامل موافق باشیم، اما در عمل ممکن است، خواسته یا ناخواسته آن را رعایت نکنیم.

والدینی که از تحلیل و درک شرایط جدید عاجز هستند، با این ادعا که رفتار آنان تغییری نکرده است، تغییرات نوجوانی را عامل مشکلات معرفی می‌کنند. باز هم فراموش نشود که گذر زمان، هم بر نوجوان و هم بر والدین تأثیر می‌گذارد. والدین نیز طی سال‌های زندگی تغییر می‌کنند و تغییرات و فشارهایی که توسط آنان تجربه می‌شود، اغلب اوقات بر واکنش آن‌ها نسبت به تغییرات نوجوانان تأثیر می‌گذارد. این دگرگونی‌ها ممکن است بر تعامل‌های روزانه‌ی والدین و نوجوان اثر بگذارند و درک حساسیت پاسخ‌دهی آن‌ها به رفتار دیگری را برای هر یک دشوار سازند. به این ترتیب، بسیاری از رفتارهای تعاملی که برای والدین و کودکان در سنین پیش‌دبستانی و دبستانی مناسب بودند، برای دوره‌ی نوجوانی مناسب نیستند [شهرآرای، ۱۳۸۴].

روزآمدی و انعطاف

یکی از الزامات درک دنیای نوجوان و تعامل مؤثر با او، روزآمدی و انعطاف‌پذیری والدین و مربیان است. منظور از

اگر مشکلات هیجانی نوجوانان با هیجانات و رفتارهای احساسی والدین همراه شود، فضایی غیرقابل کنترل در خانواده به وجود خواهد آمد. در مدرسه نیز، رفتارهای یکطرفه و سخت‌گیرانه بیش از آن‌که به حل مشکلات کمک کنند، تنش را در محیط افزایش می‌دهند. به این ترتیب، باید والدین و مربیان بر رفتارهای شخصی خود اشراف و تسلط داشته باشند. گاهی رفتارهای هیجانی، تصادفی و پیش‌بینی نشده از سوی بزرگسالان به قدری زمینه‌های تعامل با نوجوان را تضعیف می‌کنند که بازگشت به حالت عادی و رسیدن به نقطه‌ی تفاهم بسیار دشوار می‌شود.

والدینی که تصور می‌کنند نمی‌توانند صبور باشند و یا رفتارهای نوجوان را غیرقابل تحمل می‌دانند، باید:

۱. به سوابق رفتارهای تربیتی خود مراجعه کنند،
 ۲. دیدگاه خود در مورد استقلال فرزندشان را تحلیل کنند،
 ۳. ثبات باورها و ارزش‌های خودشان را مورد ارزیابی قرار دهند،
- تا بتوانند به درک دوستی در مورد رفتار با نوجوان برسند.

مناسب‌ترین الگوی تعامل

ابراهیم اصلانی

در بیشتر موارد بین رفتار هیجانی والدین و خطای فرضی نوجوان تناسبی وجود ندارد. حوصله و بردباری حتی اگر در موقعیت‌هایی کار دشواری به نظر برسد، شرایط را برای تحلیل و ارزیابی منطقی موضوع فراهم می‌سازد.

نظارت به جای دخالت

در دوره‌ی نوجوانی به والدین توصیه می‌شود، به جای دخالت مستقیم در امور فرزندشان، بیشتر نقش ناظر را داشته باشند. البته میزان و نحوه‌ی نظارت، به رفتارهای تربیتی قبلی باز می‌گردد.

در الگوی تعاملی مؤثر، والدین باید به این باور برسند که فرزندشان به استقلال عمل نیاز دارد و دخالت مانع چنین هدفی است.

در دوره‌ی راهنمایی و در امور درسی به والدین توصیه می‌شود: گاه و بی‌گاه تکالیف درسی فرزندشان را کنترل و به او کمک کنند تا مسئولیت کارهایش را برعهده بگیرد [شعاری‌نژاد، ۱۳۸۵].

والدین خوب قبول دارند که چیزهایی در زندگی کودک یا نوجوان وجود دارد که ایشان نمی‌توانند کنترل کنند [پیشین].

روزآمدی، همراهی در مدل لباس، دکور منزل و خرید لوازم جدید نیست، بلکه آگاهی از الگوهای جدید فکری و اجتماعی جذاب برای نوجوان است. همان‌گونه که در دهه‌های اخیر شاهد بوده‌ایم، الگوهای فکری خارجی در قالب موسیقی، نوع پوشش، تبلیغ‌ها و گاهی تحمیل‌های رسانه‌ای، کتاب‌های شعر و داستان، گروه‌های نوجوان و جوان را تحت تأثیر قرار داده‌اند و در اغلب موارد، ماقضت تدافعی عمل کرده‌ایم.

بسیاری از پدیده‌های شوم مانند انواع قرص‌های روان‌گردان و مواد مخدر، وقتی به مرحله‌ی خطرناک و بحرانی رسیده‌اند، موجب تحریک نظام اجتماعی شده‌اند؛ در صورتی که نباید چنین فاصله‌ای بین دانسته‌های نوجوان و جوان با دانسته‌های والدین و مربیان به وجود آید.

تربیت در دنیای امروزی بیش از هر زمان دیگری نیازمند روزآمدی و انعطاف‌پذیری والدین و مربیان است و می‌توان گفت این موضوع نقطه ضعف اساسی والدین و مربیان امروزی است.

حوصله و بردباری

حوصله و بردباری والدین و مربیان، در همه‌ی دوره‌های انتقالی رشد لازم، ولی در دوره‌ی نوجوانی لازم‌تر است.

- منابع
۱. احدی، حسن و جمهری، فرهاد (۱۳۷۸). روان‌شناسی رشد. پردیس. تهران.
 ۲. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۸۵). روان‌شناسی رشد. اطلاعات، تهران. چاپ هفدهم.
 ۳. شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۴). روان‌شناسی رشد نوجوان. نشر علم. تهران.